

РОДИТЕЛСКИ СТИЛ И ПРИВЪРЗАНОСТ. ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ

З. Тоткова

Институт за изследване на населението и човека при БАН

z.totkova@abv.bg

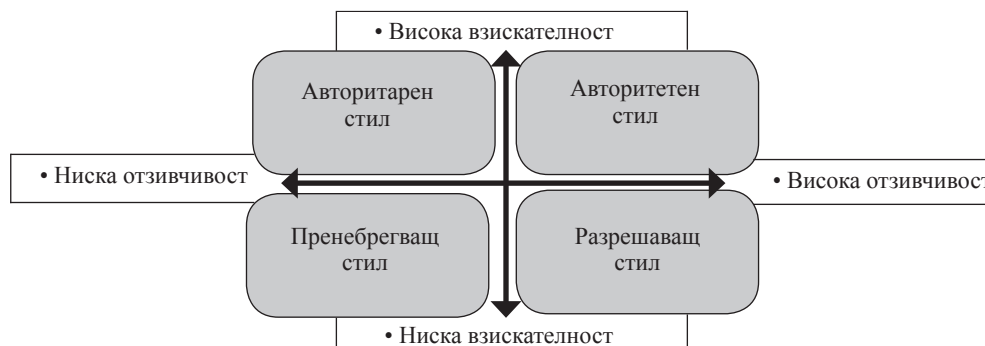
Резюме. Статията представя два от най-често използваните модели в съвременните изследвания – за родителския стил на Диана Баумринд и за стила на привързаност в зряла възраст на Бартоломео и Хоровиц. Очертано е влиянието на родителския стил върху формирането на привързаност в детска възраст и пренасянето на патерните на привързаност в зряла възраст. Основна цел на статията е представянето на два нови и не прилагани в български условия методи за измерване на тези стилове. Първият от тях е Въпросник за родителския стил, който има за цел да определи възприетия стил на възпитание. Вторият от инструментите е Въпросник за структурата на взаимоотношенията, конструиран, за да измери формирания стил на привързаност в 4 различни контекста на взаимодействие. Представено е проведено пилотно изследване, която цел е установяване на психометричните характеристики на инструментите. Резултатите показват много добра валидност и висока надеждност и на двата инструмента, което им придава голяма практическа стойност.

Ключови думи: родителския стил, привързаност в зряла възраст

РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ

Въпросът за родителството става фокус в психологията едва през 60-те и 70-те години на миналия век. *Родителството представлява процесът по отглеждане на дете, насърчаването и подпомагането на неговото физическо, емоционално, социално и интелектуално развитие.* Моделът за родителство на Диана Баумринд успява да обедини два изключително важни компонента в процеса на родителство – целите, които един възрастен формира като родител и методите, които използва за постигането им, като така създава типология, която ефективно описва параметрите на възможни взаимодействия между родител и дете от гледна точка на две дименсии – контрол и емоционална близост (Baumrind, 1966).

Родителското поведение се операционализира в био-психо-социална рамка и въвеждане на категорията *родителски стил* – психологически конструкт, обясняващ общоприетите стратегии, които родителите използват в отглеждането на децата си. Така е построена стабилната 4-категориална система за модела на родителски стил, основана върху две биполярни дименсии – възискателност и отзивчивост (Baumrind, 1991; 1996; 2005). Възискателността определя прекия контрол от страна на родителите, поставянето на изисквания и дисциплинарни практики. Отзивчивостта включва целенасочени действия на родителите за насърчаване и формиране на идентичността, саморегулирането и самоутвърждаването. По този начин се очертават 4 основни родителски стила: *Авторитарен* (висока

Ф И Г У Р А 1. 4-КАТЕГОРИАЛЕН МОДЕЛ НА РОДИТЕЛСКИЯ СТИЛ (BAUMRIND, 1991)

взискателност и ниска отзивчивост); *Авторитетен* (висока взискателност и висока отзивчивост); *Разрешаващ* (ниска взискателност и висока отзивчивост); *Неглижиращ* (ниска взискателност и ниска отзивчивост).

Този модел променя посоката на изследвания в областта и се превръща във важна изходна точка в проучването и сравнението на ефектите от различните стилове на родителство.

СТИЛ НА ПРИВЪРЗАНОСТ

Концепцията за родителството е тясно свързана с изградения модел на привързаност. Провеждайки един литературен обзор, е невъзможно да се пренебрегне фактът, че всяко едно изследване, свързано с привързаността в нейния начален стадий, обхваща взаимовръзката между майката и новороденото. Съществуват подходи по отношение на родителството, както и изследванията във връзка с привързаността, които търсят обяснение на родителското влияние в дългосрочен план. Това е основната и определяща взаимовръзка между привързаност и родителски стилове. Теорията на привързаността постулира, че децата развиват силни емоционални връзки с човека, който се грижи за тях през първата година от живота си. Тези връзки са от изключително значение за нормалното социално и емоционално развитие и благополучие (Bowlby, 1969, 1973, 1980). След

първата операционализация на теорията за привързаността започва втората фаза в развитието на изследванията върху този феномен. Създаден е емпиричен модел за определяне на привързаността в детска възраст като сигурна и несигурна и са изведени три основни стила на привързаност, а по-късно се допълва и четвърти модел на привързано поведение – *сигурен, тревожно-амбивалентен, тревожно-избягващ и дезорганизиран*. Подходът към очертаване и операционализиране на стиловете на привързаност почива на две дименсии. Дименсията *Тревожност* отразява степента, в която системата на привързаността се активира при наличие на заплаха от средата или за връзката (или стрес), а дименсията *Избягване* – степента, в която близостта с фигурата на привързаност е желана (Brennan, Clark & Shaver, 1998; Simpson, 1990; Simpson, Rholes & Nelligan, 1992). Въпреки че през юношеството се формира ново отношение към привързаността, лонгитюдни изследвания показват значителна устойчивост на моделите на привързаност през годините (Hazan and Shaver, 1994).

Романтичните и близките взаимоотношения¹ при възрастните се концептуализират в същата теоретична рамка, която обяс-

¹ Близките взаимоотношения се дефинират като връзка, която включва силна, честа и разнообразна взаимозависимост между двама души и продължава значителен период от време. (по Harvey et al., 2004).